

مقایسه تطبیقی سفال‌های ایران و یونان از نظر شکل و نقش

فاطمه اکبری^{۱*}، لیلی مریخ^۲

* (نویسنده مسئول) ستادیار گروه فرش، دانشکده فرش و پژوهش، دانشگاه هنر اسلامی تبریز، تبریز، ایران f.akbari@Tabriziau.ac.ir
دانشجوی کارشناسی ارشد، گروه فرش، دانشکده فرش و پژوهش، دانشگاه هنر اسلامی تبریز، تبریز، ایران، leylimerrikhi@gmail.com

چکیده

ایران و یونان دو مهد تمدن بسیار کهن هستند. به همین دلیل دارای غنای فرهنگی هنری می‌باشند. هنر سفالگری یکی از هنرهای مشترک بین این دو تمدن است. در شکل کلی ظروف سفالی ایران و یونان، تفاوت‌ها و شباهتهایی وجود دارد. مسئله ای که این پژوهش دنبال می‌کند امکان یگانگی منشأ سفال‌های ایران و یونان و مقایسه تطبیقی آن‌ها است. پژوهش حاضر به روش توصیفی و تحلیلی و با تکیه بر داده‌های منابع کتابخانه‌ای انجام شده است. یافته‌های پژوهش حاکی از این است که قدمت سفال‌های ایرانی از سفال‌های یونانی بیشتر است. در سفال‌های ایرانی جنبه روایتگری و داستانی وجود ندارد. نقش‌ها تجریدی و نمادین است و خلاقیت و آزادی بیشتری در طراحی ظروف و نقش‌های روی بدنه دیده می‌شود که نشان از آزادی است که هنرمند در درون خود و جامعه خود احساس می‌کرد. نظم حاکم در سفالینه‌های یونانی در دوره هندسی در سفالینه‌های ایران دیده نمی‌شود طرح‌ها آزاد و روان و تجریدی و متناسب با بدنه ظروف کار شده است که شاید ناشی از جهان‌بینی هنرمند آن دوره است که خود را پایبند به اصول سخت و محکمی نمی‌دانست. نقش بعضی حیوانات در سفال‌های ایران زیاد تکرار شده مثل گاو و بز کوهی؛ در یونان نقش هشت‌پا و موجودات دریایی بیشتر روی سفال‌ها نقش بسته به دلیل تفاوت شرایط اقلیمی و اهمیتی است. شکلهایی روی سفال‌های ایرانی نقش بسته که نشان‌دهنده ماه و خورشید است و نشان از اهمیت ماه و خورشید در زندگی این مردم است.

اهداف پژوهش:

۱. بازشناسی مختصات ظروف سفالین ایران و یونان.

۲. بررسی تطبیقی شکل و نقش در سفال‌های ایرانی و یونانی.

سوالات پژوهش:

۱. ظروف سفالین ایران و یونان به صورت کلی دارای چه مختصاتی هستند؟

۲. ظروف سفالین ایران و یونان از نظر شکل و نقش چه وجوه اشتراک یا تفاوتی دارند؟

اطلاعات مقاله

مقاله پژوهشی / مروری

شماره ۲

دوره ۱

صفحه ۷ الی ۲۹

تاریخ ارسال مقاله: ۱۴۰۲/۱۱/۰۸

تاریخ داوری: ۱۴۰۳/۰۲/۱۸

تاریخ صدور پذیرش: ۱۴۰۳/۰۴/۲۲

تاریخ انتشار: ۱۴۰۴/۰۷/۰۱

کلمات کلیدی

ظروف سفالی،
هنر ایرانی،
هنر یونانی.

ارجاع به این مقاله

اکبری، فاطمه، مریخ، لیلی. (۱۴۰۱).

مقایسه تطبیقی سفال‌های ایران و

یونان از نظر شکل و نقش. سفالینه،

شماره ۱ (۵۱ قدیم)، شماره صفحه

 [dori.net/dor/20.1001.1.2.4763411.1401.1.2.1.0/](https://doi.org/10.21861/20.1001.1.2.4763411.1401.1.2.1.0/)

مقدمه

بازنانشناسی دو تمدن بزرگ ایران و یونان و جلوه‌های هنری آن نقش مهمی در معرفی دقیق تر این دو فرهنگ دارد. هنر سفالگری یکی از کهن‌ترین هنرهای موجود در ایران و یونان بوده است. این پژوهش از نظر زمانی یونان باستان تا پایان دوره هندسی و در سفالگری ایران از ابتدا تا دوره اسلامی را مدنظر گرفته است. اهمیت این مقاله پی بردن به تفاوت ها و اشتراک هنر سفالگری در بین ایرانیان باستان و یونان باستان است تا از آن طریق متوجه این تفاوت ها و اشتراکات در فرهنگ آنان شویم. روش تحقیق این مقاله توصیفی-تاریخی با رویکرد تطبیقی است و اولین مسئله این تحقیق یافتن شباهت‌های و تفاوت‌های آثار سفالی یونان و ایران از نظر شکل و نقش است و اینکه تنوع ظروف در کدام تمدن بیشتر بوده است. دومین مسئله اینکه در کدامیک ظروف بیشتر جنبه آیینی داشته است و در کدامیک برای مصرف روزمره بوده است؟ سومین مسئله این مقاله این است که ظروف سفالی چگونه با شکل خود و کاربردش، جهان زندگی مردم را تغییر می‌داده است و چه تأثیری بر زندگی مردم داشته است؟

بررسی پیشینه پژوهش حاکی از این است که تاکنون اثر مستقلی با این عنوان به رشته تحریر درنیامده است اما آثار متعددی به بررسی جزئیات سفالگری ایران و یونان پرداخته‌اند. طاهری و همکاران (۱۳۹۹) در مقاله‌ای با عنوان «مطالعه تطبیقی شیوه جانورنگاری در هنر ایران و هنر سفالگری یونان» پرداخته‌اند. آن‌ها در این بررسی به شکل دقیق به تفاوت‌ها در جانورنگاری و علل فرهنگی و اقلیمی آن اشاره کرده‌اند. با این حال، در این اثر اشاره‌ای به شکل کلی سفال‌های ایرانی و یونانی و سایر نقوش نشده است. لذا پژوهش حاضر بر آن است تا به بررسی دقیق و کامل این موضوع بپردازد.

هنر سفالگری ایران و یونان شباهت‌های زیادی دارند درست است که شکل ظروف اندک تغییری در بعضی ظروف دارد اما کاربرد یکسانی برای مردمان داشته است و اما تفاوت‌ها به نظر می‌رسد ایران از لحاظ فن سفالگری پیشرفته‌تر از یونان بوده است و قدمت سفال‌ها و تنوع سفال‌ها این امر را ثابت می‌کند. در ایران ظروف زیادی بوده که صرفاً جنبه آیینی داشته‌اند و از لحاظ ظروف برای استفاده روزمره نیز ما ظروف با تنوع شکل‌های فراوان مشاهده می‌کنیم ظروف سفالی زندگی مردم را آسان می‌کرد و در جهت در رفع نیازهای مختلف طراحی می‌شد و بعضی وقت‌ها با طراحی دقیق و زیرکانه باعث کم شدن مقدار انرژی برای انجام کارها می‌شده است.

روش جمع‌آوری اطلاعات و داده‌ها کتابخانه‌ای بوده و از منابع معتبر اینترنتی نیز استفاده کرده شده است. شیوه تجزیه و تحلیل اطلاعات به صورت کیفی می‌باشد.

۱. هنر سفالگری یونان

«فرهنگ یونان باستان مبتنی بر سه عنصر انسان، طبیعت و عقل بود. یونانیان برای انسان ارزش زیادی قائل بودند و به نظام عقل و تفکر اهمیت زیادی می‌دادند و همه چیز را نظام‌دار می‌دیدند و نکته مهم این است که تغییر و تحول جزو ذاتی فرهنگ یونان بود و یونانیان خوبی را به معنی هماهنگی میان این سه تلقی می‌کردند و بر شالوده این اعتقاد دستاوردهای عظیم خویش را بنا نهادند» (گاردنر، ۱۳۸۹: ۱۱۸). اساطیر یونانی از سال ۷۵۵ قبل از میلاد (ایلیاد هومر) و ۷۲۵ قبل از میلاد (تئاگونی هزیود) به صورت مکتوب درآمدند و پرده از جهانی برمی‌دارند که به جهان خود ما مانده است (رزونبرگ، ۱۳۷۴: ۱۱).

یونانیان ورزش دوست بودند و مسابقات یونان، انواع گوناگونی داشت: مسابقات خصوصی، مسابقات محلی، مسابقات شهری مسابقات کشوری و در ظروف سفالی شاهد این اهمیت هستیم.

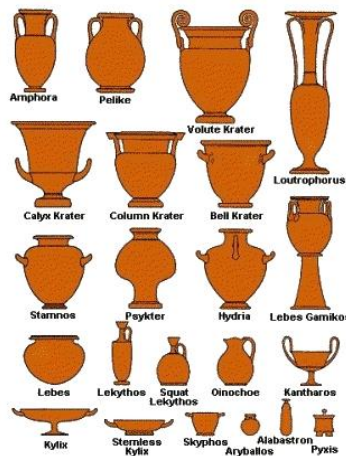
تصویر ۱- مضمون مسابقه در ظروف سفالین یونانی. منبع: www.iransad.com

در هنر مینوسی ما شاهد ظروفی هستیم که نقش هشت پا بر روی آنها ترسیم شده است. این نقش به دفعات مکرر بر روی آثار هنری این منطقه یافت میشه و نشاندهنده اهمیت این جانور برای این مردم بوده و شاید جنبه اسطوره‌ای و افسانه‌ای داشته (شاید به دلیل اهمیتش با خدای دریاها) به هر حال مدارکی در دسترس نیست که این ارتباط را ثابت کند و دلیل استفاده مکرر این نقش را بیان کند.

تصویر ۲: نقش هشت پا در ظروف سفالین یونان، منبع: (گاردنر، ۱۳۸۹: ۱۰۶)

Common Shapes and Comparative Sizes

تصویر ۳: اندازه‌های ظروف سفالین یونان. منبع: <http://ancient-greece.org>

آلابسترون Alabastron: نوع سفال در جهان باستان برای نگهداری روغن استفاده می‌شود به خصوص عطر یا روغن‌های ماساژ.

آمفورا Amphura: نوع گلدان سرامیکی با دو دسته و یک گردن بلند باریک‌تر از بدن. کلمه AMPHORA لاتین است، مشتق شده از amphoreus یونانی، با اشاره به دو دسته حمل شناور در طرف مقابل.

تصویر ۴- انواع آمفورای یونانی، منبع: Aryballos

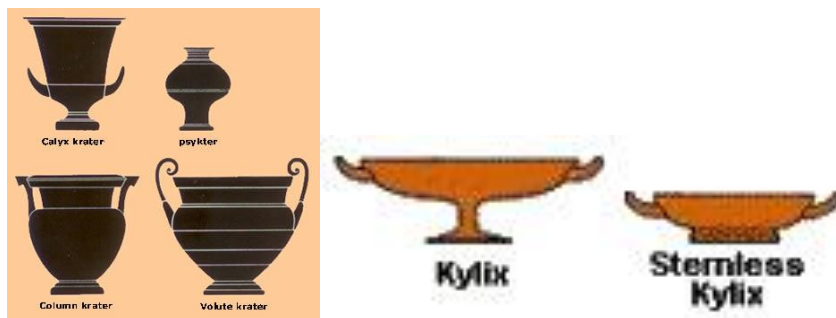
Aryballos: فلاسک کوچک کروی و کروی یا با یک گردن باریک. آن برای عطر یا روغن مورد استفاده قرار می‌گرفت. اغلب نشان داده شده در نقاشی گلدان‌ها که در حمام ورزشکاران مورد استفاده قرار می‌گرفت؛ بندی هم داشت برای آویختن و حمل کردنش و جای روغن زیتونی بود که مردان پس از ورزش به تن شان می‌مالیدند. نوعی از ظروف یونانی که برای حمل آب استفاده می‌شد. هودریا دو دسته افقی در دو طرف بدن از گلدان برای بلند کردن و حمل گلدان مورد استفاده قرار گرفت سه دسته داشت. دسته سوم، یک شکل عمودی، واقع در مرکز دو دسته دیگر، هنگامی که ریختن آب مورد استفاده قرار گرفت.

تصویر ۵ : <http://ancient-greece.org>

Kantharos: ظرف سفالی که برای نوشیدن استفاده می‌شد. این ظرف توسط دسته چرخش بالای آن که در بالا به سمت لب گلدان گسترش می‌یابد مشخص می‌شد.

Krater: نوعی ظرف برای مخلوط کردن شراب و آب استفاده می‌شد. در مجالس یونان کریتر در وسط اتاق قرار داده میشد. آنها کاملاً بزرگ بودند بنابراین ظرف پر شده کریتر به آسانی قابل حمل نبود. بدین‌گونه مخلوط شراب آب می‌تواند از **krater** با دیگر ظرف‌ها برداشته شود. از طرف دیگر جالب این است که این کلمه یونانی مدرن در حال حاضر برای شراب رقیق نشده استفاده هم می‌شود. **Kraters** در داخل لعاب شده بودند را به سطح خاک رس برای نگهداری آب مناسب بودند و احتمالاً دلایل زیباشناسانه‌ای داشتند. از آنجا که سطح داخلی به آسانی دیده می‌شد.

تصویر ۶. تصویر کراتر و کلیکس. منبع: <http://ancient-greece.org>

KYLIX: نوع لیوان شراب نوشیدن با بدن نسبتاً کم عمق گسترده مطرح شده در ساقه از پا و معمولاً با دو دسته افقی متقارن است. دایره داخلی تقریباً مسطح؟ براساس داخلی جام نام **TONDO**، سطح اولیه برای دکوراسیون رنگ در سبک‌های سیاه و سفید-شکل و یا قرمز شکل از قرن قبل از میلاد بود. با شراب نمایش داده می‌شود صحنه زمانی آشکار می‌شود که شراب تمام شود. آنها اغلب طراحی‌هایی با آیین تفکر بودند، به منظور متعجب کردن و تحریک کردن کسی که شراب را نوشیده صحنه‌هایی کشیده می‌شد.

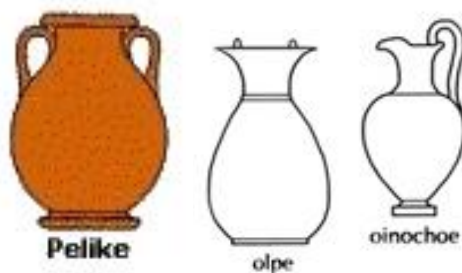
Lebes gamikos: نوعی ظرف سفالی یونانی بود که در مراسم ازدواج استفاده می‌شد. به‌طور تحت‌اللفظی به معنای ظرف ازدواج است. احتمالاً در مراسم آبیاشی عروس قبل از مراسم عروسی استفاده می‌شد. فرم آن را به یک بدن مانند کاسه بزرگ و یک پایه است که می‌تواند بلند یا کوتاه باشد. صحنه‌های نقاشی شده در هر دو طرف ظرف قرار داده می‌شد.

Lekythos: نوع سفال یونانی مورد استفاده برای ذخیره‌سازی روغن، به‌خصوص روغن زیتون. این دارای بدنی باریک و یک دسته متصل به گردن ظرف است. **lekythos** برای مسح بدن مردهٔ مردان مجرد و بسیاری از **lekythoi** مورد استفاده قرار گرفت در مقبره پیدا شده است. تصاویر را بر روی **lekythoi** اغلب تصاویری از فعالیت‌های روزانه و یا مراسم مذهبی بود. از آنجاکه آن‌ها اغلب در موقعیت‌های مراسم تشییع جنازه استفاده می‌شد، آن‌ها نیز ممکن است مراسم تشییع جنازه، یک صحنه از دست دادن، یا احساس خروج به عنوان شکلی از هنر مراسم تشییع جنازه را به تصویر می‌کشید.

تصویر ۷- سفال یونانی برای ذخیره روغن. منبع: <http://ancient-greece.org>

Loutrophoros: نوع سفال با دو دسته یونانی که با گردن دراز است. **loutrophoros** برای نگهداری آب در طول دوره ازدواج که با آن برای استحمام پیش از عروسی دختر آب می‌بردند. گاهی نوع سنگی آنرا روی گور جوان ناکامی می‌گذاشتند در لکوتوسی با لعاب گلی سفید و نقوش رنگی بی ثبات که عدم استفاده روزمره آنرا توجیه می‌کرد، برای مردگان روغن زیتون خیر می‌کردند. این لکوتوس زمینهٔ سفید، گاهی گردن کاذبی داشت که اجازه می‌داد تنها در دهانهٔ آن روغن بریزند و به نظر برسد که تمام آن پر است. یک صرفه‌جویی زیرکانه انجام می‌دادند.

تصویر ۸ - نوعی سفال نگهدری آب در یونان. منبع: <http://ancient-greece.org>

Oinochoe: نوع سفال یونانی طور انحصاری به عنوان یک کوزه شراب استفاده می‌شود. اولین شکل oinochoe این است که توسط مشخصات S شکل از سر تا پا مشخص می‌شود.

Pelike: ظرف‌های سفالی یک تکه شبیه به یک AMPHORA این دو دسته باز است که بر روی جنبه‌های جانبی و حتی در سمت با لبه شکم عمودی ریک گردن باریک، دهان لب و فرسوده، شکم تقریباً کروی است.

تصویر ۹ - <http://ancient-greece.org>

Prochus: نوع سفال یونانی مورد استفاده برای شستن دست از مهمانان در یونان باستان است.

Pseudostomos: ظرف دوران مینوان با بدن کروی، مورد استفاده برای مایعات. این گردن کاذب در وسط سطح بالا، در حالی که گردن واقعی از ظرف نهفته است در کنار آن قرار دارد.

Psykter: دربالا، پا باریک. برای خنک کردن شراب استفاده می‌شد و psykter خ با شراب پر می‌شده است، و پس از آن در یک krater پر از آب سرد یا یخ قرار داده می‌شد.

تصویر از سمت راست ۱۰ تا ۱۳: Skyphos ، Rhyton ، Pythos ، psykter. منبع: <http://ancient-greece.org>

Pythos: خمیره ذخیره‌سازی بزرگ از شکل مشخص است در هر چیزی می‌تواند در یک pythos قرار می‌گیرد. با این حال، آنها در درجه اول به غلات، دانه، شراب و روغن مورد استفاده قرار گرفت. آنها معمولاً با مراکز اداری و تجاری، مربوط هستند که مقدار زیادی را حمل و نگهداری می‌کردند.

Rhyton: شکل ظرفی که مایعات در آن نوشیده می‌شد یا در مراسمی مثل تقدیم شراب به حضور خدایان شراب در آن ریخته می‌شد.

Skyphos: ظرفی است با دو دستگیره شراب جام عمیق که بر روی یک پایه پایینی متصل است. یا در مواردی ممکن است پایه نداشته باشد. دسته ممکن است thumbholds شکل باشد که از لبه ظرف وصل شود یا آنها ممکن است دسته حلقه در لبه ظرف باشد.

تصویر ۱۴- <http://www.hellenic-art.com/greek-pottery-glossary>

Pyxis: یک جعبه کوچک و گرد، احتمالاً برای ذخیره‌سازی خرده ریز، پمادها و لوازم آرایشی استفاده می‌شده است نوع را می‌توان به نمونه‌های هندسی، که اغلب با شکل اسب تزیین می‌شده مرتبط دانست. به نظر می‌رسد از قرن پنجم وام گرفته شده است. (http://www.ancient.eu/Greek_Pottery/).

در دوره هندسی به دلیل اهمیت فلسفه نظم آثار منظمی بوجود آمده و به دلیل اهمیتی که برای زندگی پس از مرگ و مراسم تشییع جنازه قایل بودند صحنه‌هایی از این مراسم بر روی سفال‌های این دوره تصویر شده است. در این آثار (آمفورا و کریتر دیپیلون) که به روش هندسی کار شده‌اند، ردیف‌هایی از انسان‌ها را می‌بینیم که به شکل هندسی خلاصه شده‌اند و به‌طور منظم در کنار هم قرار گرفته‌اند (گاردنر، ۱۳۸۹: ۱۱۸).

تصویر ۱۵: گلدان دیپیلون، سده هشتم ق.م (گاردنر، ۱۳۸۹: ۱۱۸) تصویر ۱۶: کریتر دیپیلون، سده هشتم ق.م (گاردنر، ۱۳۸۹: ۱۱۹)

در دوره هندسی که بعد از دوره تیرگی و ابهام بوده به نظم زیادی را در آثار سفالی شاهد هستیم که شاید از این طریق می‌خواستند میل خود را به ایجاد دنیایی منظم نشان دهند دنیایی که در آن همه چیز و همه کس جای خودش باشد و جنگ و آشوبی نباشد. در دوره هندسی، ۸ ق.م، فلسفه به معنای مطالعه هستی وجود نداشت، در این دوره به نظر می‌رسد که هنرمندان از قواعد پیشین تبعیت می‌کردند و تحول چشمگیری در پیکره‌های این دوران دیده نمی‌شود. در اوایل دوره کهن شهر آتن توسط ایرانی‌ها فتح شد. شهرنشینی و تجارت گسترش یافت و عناصر تصویری شرقی مانند ابولهل و نقش‌های گیاهی شرقی را در آثار می‌بینیم که نشان‌دهنده سبک خاور مابی هستند.

تصویر ۱۷: ۵۷۵-۶۰۰ B.C منبع: <http://www.namuseum.gr/collections/vases/archaic-en.html>

در دوره آرکایک (کهن) شاهد انواع مختلف ظروف و فراوانی ظروف سفالی هستیم، شاید به علت توجه زیاد به انسان بوده و ارزشی که برای همه انسان‌ها قائل بودند باشد. ظروف سفالی به قشر خاصی تعلق نمی‌گرفت و فراوانی ظروف

این دوره شاهد این مدعاست. در دوره کهن، یعنی قرون ۶ و ۷ ق.م، فیلسوفان نخستین، طبیعت‌گرا هستند. (گاردنر، ۱۳۸۹: ۱۱۹).

ظریف‌ترین مخلوط کن مربوط به دوره کهن است و از یک گورستان اتروسک پیدا شده است. اولین بار امضای سفالگر و تصویرگر در این ظرف دیده می‌شود. موضوع عروسی پلیوس در معیت خدایان است. صحنه‌هایی از شکار کالودن و مراسم تدفین پاترو کلوس دیده می‌شود (همان، ۱۳۸۹: ۱۲۰).

تصویر ۱۸: گلدان فرانسوا، کیوسی، حدود ۵۷۵ ق م، تقریباً ۶۵ سانتیمتر (همان، ۱۳۸۹: ۱۲۰)

جهان یونان کهن آب آفرید بود. جهان کرانه و جزیره بود. به همین سبب ابتدا فکر می‌کردند تمامی زمین روی آب شناور است. در اثر زیر این اندیشه را می‌توان مشاهده کرد. (مگی، ۱۳۹۱: ۱۴).

تصویر ۱۹: اکسکیاس، دیونوس در کشتی، داخل یک آبخوری دو دسته سیاه نقش آتیکایی، حدود ۵۲۵-۵۵۰ ق.م، قطر ۳۰ سانتی متر (گاردنر، ۱۳۸۹: ۱۱۹)

نقش‌هایی که برگرفته از حماسه و اسطوره است در این دوره روی ظروف نقش می‌بندد و این نشان‌دهنده پررنگ شدن اسطوره‌ها در فرهنگ و زندگی مردم است که ناشی از نظم دار دیدن جهان است که سعی کرده‌اند برای هر چیزی پاسخی در ذهن خود یافت کنند و اسطوره‌ها جوابی به این سؤال‌های بشر بوده است.

در دوره کلاسیک شاهد دقت بیشتر در شیوه‌های طبیعت‌گرایانه در نقاشی روی سفال‌ها هستیم و علت آنرا توجه واقع‌گرایانه فیلسوف و هنرمند این دوره به امور زندگانی می‌دانم که باعث شده هنرمند در دید بصری خود نیز واقع‌گرایانه عمل کند و مردم ظروفی بانقش واقع‌گرایانه‌تر را بیشتر می‌پسندند.

تصویر ۲۱: ۱۰۰ B.C.

تصویر ۲۰: ۴۷۰ B.C.

<http://www.namuseum.gr/collections/vases/hellenistic/hellenistic-۱-en.html>

در دوره هلنی، نقوشی با زمینه سفید رایج می‌شود. با توجه به کم بودن آثار یافت شده متوجه رواج فلزکاری و استفاده از ظروف فلزی می‌شویم که سفال از رونق می‌افتد و ظروف سفالی اهمیت خود را به نسبت با دوره‌های قبل از دست می‌دهند (پاکباز، ۱۳۹۰: ۹۶۳).

۲. سفالگری ایران

سابقه و پیشینه سفالگری ایران که بر مبنای آخرین کشفیات و تحقیقات باستان‌شناسی به هزاره هشتم قبل میلاد می‌رسد، در هر عصر و دوره‌ای حکایتی از روزگار دارد. سفالگری ایران به علل تأثیرپذیری از باورهای مذهبی، جنبه‌های اقتصادی، کشاورزی و اجتماعی، در ادوار گوناگون تحول و تکامل یافته است (کیانی، ۱۳۷۹: ۲). ایران با سابقه هشت هزارساله در تاریخ سرامیک برای عرضه آثار هنری برجسته و شاخص، فراز و نشیب‌های بسیاری را پیموده که برخی از این آثار در موزه‌های بزرگ و مشهور جهان نگهداری می‌شوند. اولین بدنه‌های گلی حرارت دیده مربوط به دوره نوسنگی و در حدود هشت هزار سال پیش از میلاد مسیح است که برخی از آن‌ها از غار کمر بند واقع در مازندران نزدیک به شهر به‌دست آمده است.

بدنه این ظروف، پوک و شکننده، خشن و ناهموار، بدون نقش دود زده و کم پخت است؛ به همین دلیل از این دوران، سفالینه‌های سالم کمتر برجا مانده‌اند. برای جلوگیری از ترک برداشتن به هنگام خشک شدن و چسبندگی بیشتر این سفالینه‌ها، مقداری علف خردشده یا عصاره میوه به آن افزوده‌اند. وجود این مواد عالی در تجزیه خاک بدنه کم پخت این سفالینه‌ها اثبات شده است. پژوهشگران احتمال می‌دهند که زنان افزون بر جمع کردن گیاهان خوراکی، کشت و زرع و نگهداری آتش درون غار مخترع و سازنده ظروف سفالین نیز بوده‌اند. گروهی فکر اختراع سفال را مشاهده سخت شدن

خاک اطراف اجاق و یا اندود کردن درون سبد با خمیر گل و خشک کردن آن‌ها در معرض نور خورشید و یا سوخته شدن این سبد در کنار اجاق مصادف دانسته‌اند (گیرشمن، ۱۳۶۸: ۱۰).

سیر تحول سفالینه‌ها در دوره پیش از تاریخ در تمام تمدن‌های ساکن در فلات ایران به تولید آثار ذیل منجر شده است: ۱- سفال دودزده ساده؛ ۲- سفال قرمز رنگ ساده؛ ۳- سفال قرمز رنگ با سطح براق و صیقلی؛ ۴- سفال نخودی رنگ با نقوش تجریدی سیاهرنگ؛ ۵- سفال قرمز تیره رنگ با نقوش ساده هندسی سیاهرنگ؛ ۶- سفال نخودی رنگ با نقوش حیوانی و گیاهی؛ ۷- سفال قرمط رنگ با دسته و لوله بدون نقش؛ ۸- سفال خاکستری یا سیاه رنگ ۹- سفال خاکستری یا سیاه رنگ داغدار شده؛ ۱۰- خاکستری داغدار با لوله منقاری شکل؛ ۱۱- سفال نخودی با لوله بلند منقاری شکل یا ناودانی.

در کنار سفالینه‌های ناهموار و دود زده‌ای که در غارها با دست و بدون استفاده از چرخ ساخته می‌شده است، نوعی سفال قرمز که در کوره‌های بسیار ابتدایی پخته شده به دست آمده است. روی این سفالینه افزون بر لکه‌های سیاهرنگ که به دلیل وجود مواد آلی در بدنه است، خطوط موازی به صورت افقی و عمودی در مربع‌ها رسم می‌شد که احتمالاً تقلیدی از شکل ظاهری بافت سبد و تقاطع ترک‌هاست و یا نقوش بسیار ساده است. شکل این سفالینه‌ها به صورت کاسه تخم‌مرغی است، زیرا انسان این دوره برای خلق اشیای مورد نیاز خود الگویی به جز طبیعت نداشت (کیان، ۱۳۸۷: ۱۷).

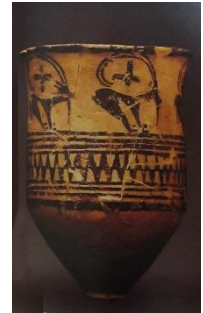
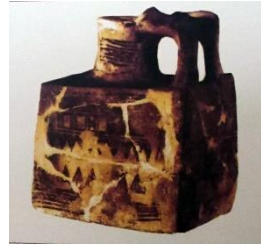
۳. شکل‌های متداول و اندازه‌های نسبی ظروف سفالی ایران

ظرف‌های تخم‌مرغی با الهام از طبیعت و شکل تخم مرغ شکل گرفته و درون ماسه قرار می‌گرفت. جام پایه‌ای دگمه‌ای، پارچه‌های مکعبی شکل، خمره دهان گشاد، کوزه‌ها.

تصویر ۲۲: سفال نخودی رنگ منقوش، کاسه، تخم‌مرغی، ۴۵۰۰ ق.م. تپه ایقوبولاغ در ۵۰۰ متری تپه اسماعیل آباد. آذربایجان غربی (کیان)

(۱۷: ۱۳۸۷)

تصویر ۲۳: آبخوری یا جام پایه دگمه‌ای. هزاره چهارم قبل از میلاد. شوش (کیان، ۱۳۸۷: ۱۸) [جهت توضیحات از راست به چپ]
تصویر ۲۳: (کیان، ۱۳۸۷: ۱۸) پارچ مکعبی شکل برای نگهداری مایعات، ۲۵۰۰-۳۰۰۰ ق.م، تمدن تپه چغه مرودشت فارس.

تصویر ۲۴: خمره دهان گشاد برای ذخیره آذوقه، ۱۴۰۰-۱۶۰۰ ق.م، ش.ش.

تصویر ۲۵: مربوط به عصر آهن، تپه حصار دامغان. (کیان، ۱۳۸۷: ۲۱)

آبخوری‌ها، ریتون به شکل گوزن شاخدار، قوری‌ها با لوله منقاری شکل آبخوری‌های شبیه کولیکس یونانی، ظرف مکعب در دار.

تصویر ۲۶: اوایل هزاره دوم قبل از میلاد، تپه سیلک کاشان. منبع: (کیان، ۱۳۷۸: ۲۲)

تصویر ۲۷: گلدان سه شاخه، سفال خاکستری، ۱۰۰۰-۱۲۰۰ ق.م، تپه مارلیک گیلان. منبع: (کیان، ۱۳۷۸: ۲۳)

تصویر ۲۸: ریتون به شکل گوزن شاخدار، سفال قرمز نقش خراشیده، ۹۰۰-۱۲۰۰ ق.م. گیلان. منبع: (کیان، ۱۳۷۸: ۲۵)

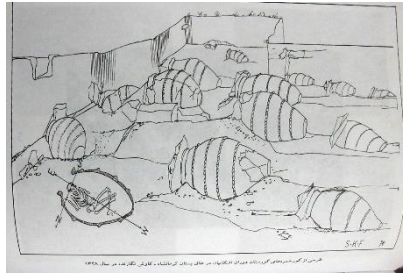

تصویر ۲۹: قوری با لوله منقاری شکل، دسته بشکل بدن انسان (برای مراسم آیینی) کلورز، گیلان، هزاره اول ق.م. (کیان، ۱۳۷۸: ۲۴)

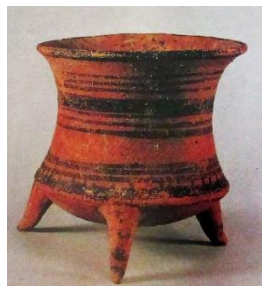

تصویر ۳۰: ظرف مکعبی لعابدار. قرن پنجم ق.م شوش، خوزستان. منبع: (کیان، ۱۳۷۸: ۲۹)

خمره‌های بزرگ برای دفن مردگان، ظرف‌هایی با سه پایه، لیوان‌ها، ظرف‌های دارای لوله بلند، خمره‌ها برای ذخیره آذوقه، کوزه با دسته حیوانات، ابریق‌ها، میوه‌خوری با دسته مشبک، ظرف.

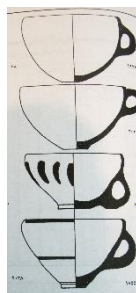
تصویر ۳۰: گورخمره‌های دوره اشکانی در طاق‌بستان کرمانشاه. منبع: (کامبخش فرد، ۱۳۸۰: ۴۲۰)

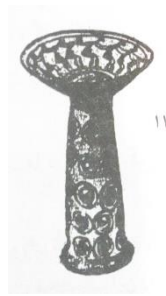
تصویر ۳۱: ارتفاع ۱۳ قطر ۱۲ سانتیمتر. تپه گیان ۱۸۰۰-۲۵۰۰ پیش از میلاد. منبع: (رفیعی، ۱۳۷۷: ۸۷)

تصویر ۳۲: ارتفاع ۲۴، قطر ۵/۱۲ سانتیمتر. شوش اوایل ۳۵۰۰ پیش از میلاد (رفیعی، ۱۳۷۷: ۸۹)

تصویر ۳۳: فنجان‌های سفالین به‌دست آمده از قیطریه. منبع: (کامبخش فرد، ۱۳۸۰: ۲۱۱)

تصویر ۳۴: کاسه منقوش‌دار پایه‌دار درتل جری فارس یا ارتفاع ۳۱ سانتیمتر (حدود ۳۵۰۰-۳۰۰۰ ق.م) (طلایی، ۱۳۹۰: ۱۱۸)

ظرف‌هایی به شکل انسانات با ترکیب قوری، دیزی‌ها، کوزه‌های میثاق: کوزه‌هایی هستند که دو دسته یا یک دسته دارند که در ریر کوزه دو سوراخ وجود داشت، کوزه میثاق هستند بدین معنی که در عقد و پیمان زناشویی، برادری و اخوت، تعهدات و قراردادهای مشترک طرفین به‌طور همزمان از مایع درون آن می‌نوشیدند و احتمالاً در این مایع قطراتی از خون آمیخته بود. کوزه مسافر: تنگ‌هایی مزین به دو گوشواره است، یک گوشواره با سوراخی در وسط آن و لبه کنگره‌دار در زیر دهانه، و دیگری در انحنای بدنه شلجمی ظرف قرار دارد. به‌نظر می‌رسد که از سوراخ گوشواره‌ها ریسمانی عبور داده و بر ترک اسب می‌بستند (کامبخش فرد، ۱۳۸۰: ۱۷۱).

ظروف معروف به پستانک: تنگ‌هایی با گردن باریک و بدنه‌های متناسب، افراشته و شلجمی شکل است که مزین به برجستگی‌های تزئینی پستانکی، مانند پستان گاو و سایر حیوانات و انسان است و در مرکز پستانک‌ها اغلب سوراخی نیز وجود دارد مثلاً ممکن است مایعات مقدس درون آن‌ها می‌ریخته‌اند و به هنگام خشکسالی از آن استفاده می‌کردند، زنان نا زارا با خوراندن مختصری از مایع درون آن به زایش سوق می‌داده‌اند و یا با پاشیدن مقداری از آن بر روی زمین زراعتی به زراعت برکت می‌داده‌اند (کامبخش فرد، ۱۳۸۰: ۱۸۰). قمقمه‌ها، ظروف با لوله منقاری شکل، ظروف شیرمک یا جای شیر کودک، سرمه‌دان، ساغرهای پایه دگمه‌ای، قوری‌های دسته زنبیلی، ظروف دوقلوی تزئینی، تمام این ظروف کاربرد مخصوص خودشان داشته یا در مراسم مذهبی و آیینی و یا در زندگی روزمره به کار می‌رفت در اینجا ما شاهد یک سری تفاوت‌ها و یک سری اشتراکات در بین ظروف ایرانی یونانی هستیم.

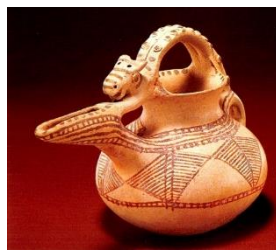
تصویر ۳۵: ارتفاع ۵/۱۵ سانتیمتر. سیلک ۱۰۰۰-۸۰۰ پیش از میلاد. منبع: (کامبخش فرد، ۱۳۸۰: ۵۳۶)

تصویر ۳۶: سده هشتم پیش از میلاد زیویه. منبع: (همان: ۵۳۷)

تصویر ۳۷: دوره هخامنشی، شوش (سده ششم تا چهارم پیش از میلاد) کشف شده از آذربایجان. منبع: (همان: ۵۳۷)

تصویر ۳۸: کوزه سفالی زنبیلی شکل لوله ناودانی به اندازه ۱۶ در ۱۴ سانتیمتر با سر جانور متعلق به سده هشتم یا هفتم ق.م.

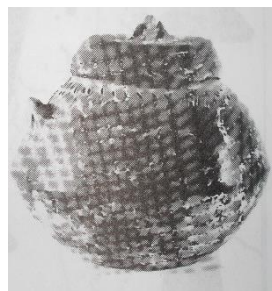
(لرستان) منبع: (همان: ۵۳۸)

تصویر ۳۹: ارتفاع ۱۴، قطر ۵/۱۷ سانتیمتر. تپه حصار ۳۵۰۰ پیش از میلاد (همان: ۵۳۵)

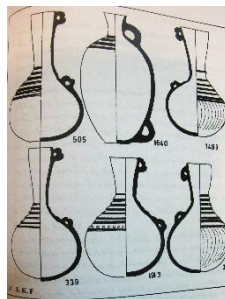

تصویر ۴۰- کشف شده از گورستان مارلیک ارتفاع ۲۱ سانتیمتر، این سفال‌ها مجسمه جنبه آیینی داشتند (کامبخش فرد، ۱۳۸۰: ۵۳۷).

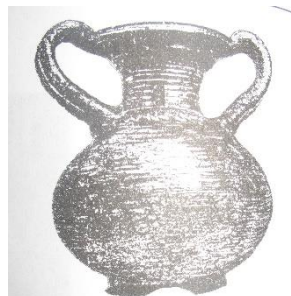

تصویر ۴۱: دیزی سفالین با سرپوش که بوسیله خطوط تزئینی نقش سنبله گندم آراسته شده است. از گورستان قیطریه ۱۳۰۰ ق.م. منبع:

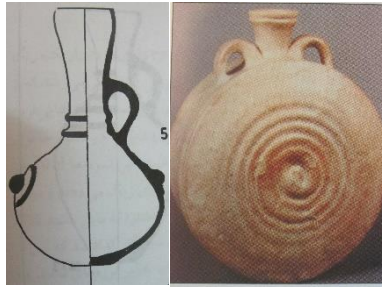
(همان : ۲۲۹)

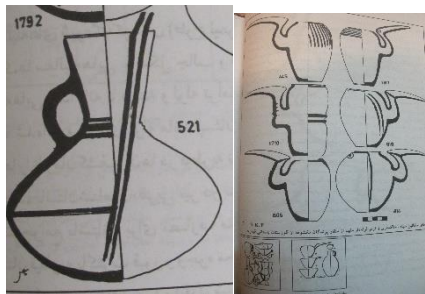
تصویر ۴۲: کوزه یا قمقمه مسافر. منبع: (همان : ۱۷۲)

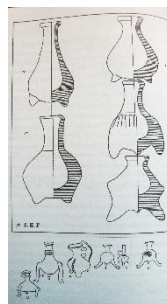
تصویر ۴۳: کوزه میثاق. منبع: (همان: ۳۸۷)

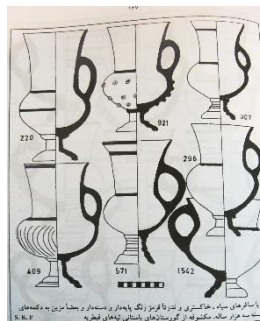
تصویر ۴۴: ظروف پستانک از قیطره. منبع: (همان، ۱۳۸۰: ۱۷۶) تصویر ۴۵: ظروف با لوله منبع: (همان، ۱۳۸۰: ۱۷۸)

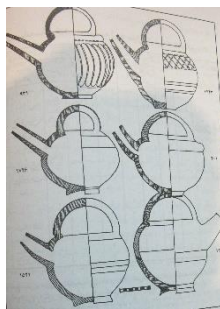
تصویر ۴۶: ظروف شیرمک یا ظروف سفالین جای شیر کودکان، مکشوفه از گورهای سه هزارساله کودکان. منبع: (همان، ۱۳۸۰: ۱۸۶)

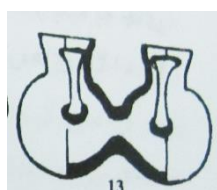
تصویر ۴۷: سرمه‌دان مکشوفه از گورستان قیطره. منبع: (همان، ۱۳۸۰: ۲۰۳)

تصویر ۴۸: جام یا ساغرهای سیاه. منبع: (همان، ۱۳۸۰: ۱۶۷)

تصویر ۴۹: قوری‌های دسته‌دار. منبع: (همان، ۱۳۸۰: ۲۰۰)

تصویر ۵۰: ظرف‌های دو قلوی تزیینی از گورستان قیطره. منبع: (همان، ۱۳۸۰: ۲۰۶)

تصویر ۵۱: سفالینه‌های چندگانه مرکب کلوزر که مانند گاوآهن شکل داده شده است هزاره اول ق.م، موزه ملی ایران (کامبخش‌فرد، ۱۳۸۰:

(۱۷۶)

نتیجه‌گیری

هنر سفالگری ایران و یونان تشابهات و اشتراکاتی با هم دارند. مثلاً خمره‌های بزرگ که هم در یونان و هم در ایران استفاده می‌شد. البته استفاده از این خمره‌ها به عنوان گور خمره از دوره اشکانی در ایران آغاز شد. همان‌طور که می‌دانیم ایران در این دوره تحت تسلط حاکمان اشکانی بوده است. آموغراهایی که در یونان داری سوراخی در ته ظرف بودند و در آنها شراب یا روغن می‌ریختند و بالای قبور برای استفاده مردگان می‌گذاشتند تشابه زیادی با کوزه‌های میثاق ایرانی دارد که در مراسم ازدواج و بستن قرار داده استفاده می‌شده است. ظروفی که برای استفاده روزمره است باید کمک کنند تا احتیاجات انسان به آسانی ارضا شود مثل خوردن آب از آبخوری‌های متفاوت و یا ظروفی با لوله بلند که برای آسان کردن ریختن آب و مایعات استفاده می‌شد. بسته به نوع فرهنگ و شرایط اقلیمی و دین حاکم بر جامعه تفاوت‌های در ظروف مشاهده می‌کنیم. مثلاً ما در ایران ابریق‌هایی به شکل حیوانات داریم که در تمدن یونان نظیری ندارد. ابریق‌هایی که شاید به جای پارچ و آفتابه مورد استفاده قرار می‌گرفت. در هنر سفالگری ایران از شکل‌های حیوانی بسیار استفاده شده است، در ریتون‌ها و ابریق‌ها یا در ظروفی که دسته آن‌ها به شکل حیوانات است. این حیوانات شامل

گاو، بز و شیر است. این حیوانات برای ایرانی‌ها دارای اهمیت بوده‌اند، همان‌طور که می‌دانیم گاو به آیین میتراپیسم مربوط است و ایرانیان ریتون‌هایی به شکل گاو می‌ساختند. این ظروف کاربرد آیینی و جادویی داشته‌اند. در ایران ما از شکل کلی ظروف و نقش‌های روی آن‌ها متوجه عقاید و باورهای فرازمینی آنان می‌شویم باورهای جادویی گاه در شکل کلی ظرف متجلی می‌شود مثل ظروف پستانک و گاه در نقش‌های روی بدنه.

در یونان ما شاهد ظروف منحصربه‌فردی هستیم ولی اکثر این ظروف جنبه کاربردی روزمره دارند و نقش‌های روی ظروف به‌صورت طبیعت‌گرایانه کار شده‌اند و به ندرت حالت‌های رمزی دیده می‌شود و در این میان موجودی که در این منطقه بسیار روی ظروف دیده می‌شود، هشت‌پاست. اهمیت این نقش هنوز به درستی مشخص نیست. در هنر سفالگری یونان ما شاهد صحنه‌های اروتیک به‌خصوص در داخل کولیکس‌ها هستیم ولی در هنر ایران نگارنده چیزی در این موضوع نیافت شاید این صحنه‌ها نشأت گرفته از باور روسپی‌گری مقدس در این منطقه بوده باشد. موضوعی که حایز اهمیت است وجود روایت‌گری در سفال‌های یونانی است مثلاً در گلدان فرانسوا ولی در آثار سفالگری ایران روایت‌گری وجود ندارد. عناصر استفاده شده به‌صورت تجریدی و رمزی روی سفال نقش بسته است.

یونان تا پایان هلنیسم	ایران تا دوره اسلامی
 <p>۱۸۰۰ ق.م</p>	 <p>۱۸۰۰ ق.م</p>
 <p>۱۶۰۰ ق.م</p>	 <p>۱۶۰۰ ق.م تا ۰۰</p>
 <p>پیش از هندسی سده ۱۰ ق.م</p>	 <p>۱۰۰۰ تا ۸۰۰ ق.م</p>
 <p>هندسی سده ۸ ق.م</p>	 <p>سده هشتم پیش از میلاد</p>
 <p>خاور آبی ۶۵۰-۶۷۵ ق.م</p>	 <p>سده ششم تا چهارم ق.م</p>
 <p>آرکادیک ۵۵۰ ق.م</p>	 <p>سده ششم تا چهارم ق.م</p>
 <p>آرکادیک ۵۰۰-۵۱۰ ق.م</p>	 <p>سده سوم ق.م</p>
 <p>کلاسیک ۳۵۰ ق.م</p>	 <p>سده اول ق.م</p>
 <p>هلنی ۱۰۰ ق.م</p>	 <p>سده سوم میلادی</p>

منابع و مأخذ:

کتاب‌ها

- آزند، یعقوب. (۱۳۹۰). تاریخ هنر باستان، چاپ سوم، تهران: نور.
- پاکباز، رویین. (۱۳۹۰). دایره‌المعارف هنر، چاپ دوازدهم، تهران: فرهنگ معاصر.
- رفیعی، لیلا. (۱۳۷۷). سفال ایران. تهران: نشر مرکز.
- کامبخش‌فرد، سیفالله. (۱۳۸۰). سفال و سفالگری در ایران، تهران: سروش.
- کیان، مریم. (۱۳۸۷). سفال ایران. چاپ دوم، تهران: نگاه.
- کیانی، محمدیوسف. (۱۳۷۹). پیشینه سفال و سفالگری در ایران، تهران: ققنوس.
- گاردنر، هلن. (۱۳۹۰). هنر در گذر زمان، محمد تقی فرامرزی، چاپ دهم، تهران: آگاه.
- لنسلین گرین، راجر. (۱۳۷۵). اساطیر یونان، عباس آقاجانی، چاپ سوم، تهران: سروش.
- وودفورد، سوزان. (۱۳۸۶). تاریخ هنر یونان و روم، چاپ دوم، تهران: فرهنگ معاصر.
- هارت، فردریک. (۱۳۸۹). سی و دو هزار سال تاریخ هنر، جهان چاپ دهم، تهران: آگاه.

سایت‌ها

- www.hellenic-art.com/greek-pottery-glossary
- http://www.ancient.eu/Greek_Pottery
- [www. Walters Art Museum](http://www.WaltersArtMuseum.com)
- <http://ancient-greece.org/>. <http://www.metmuseum.org/toah/works-of-art>
- <http://davidgilmanromano.org>
- <http://www.namuseum.gr>
- <http://nya.ir/art/>
- <http://www.iran-eng.com>
- <https://www.tabnak.ir/fa>
- <https://oi.uchicago.edu/collections/highlights/highlights-collection-palestine>